

УДК 378.01

© Цзі Іпін, 2018 р.

<http://orcid.org/0000-0001-5551-4760>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1411524>

Цзі Іпін

ХУДОЖНЯ ОСВІТА В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ): ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розкрито питання історіографії розвитку художньої освіти в Україні в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Мета статті полягає в історико-хронологічному аналізі розвитку художньої освіти в Україні у визначений період. Доведено, що проблема дослідження знайшла певне відображення в історичній та педагогічній науці. У статті висвітлено як загальні проблеми становлення та розвитку художніх навчальних закладів на території України, так і регіональні особливості їх розвитку. Автором запропоновано наукові джерела із зазначеної проблеми за галуззю наукового пошуку поділити на такі підгрупи: роботи з історії народної освіти, завдяки вивченню яких стало можливим представити загальний історичний фон становлення та розвитку художньої освіти в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ століття); наукові праці, що представляють класичні педагогічні теорії, в яких викладено суть наукових підходів до проблеми професійної підготовки художників у досліджуваній період; роботи з теорії та практики професійної і художньої освіти, в яких узагальнено досвід підготовки кадрів різної кваліфікації й галузей знань; наукові праці, в яких проаналізовано історію соціально-економічного розвитку Російської імперії загалом та підросійської і радянської України, зокрема, а саме – розвиток підприємництва, промисловості, сільського господарства; роботи з історії професійної освіти, структурним компонентом якої в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття стала й художньої освіти в Україні; наукові праці з історії розвитку мистецьких промислів. Автором зазначено, що наукові джерела, проаналізовані у процесі вивчення проблеми, надають достатній статистичний та фактологічний матеріал для формулювання об'єктивних висновків щодо становлення та розвитку художньої освіти в Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття.

Ключові слова: *художня освіта, розвиток, Україна, історіографія.*

Цзи Ипин. Художественное образования в Украине (вторая половина ХІХ – начало ХХ века): историография исследования. В статье раскрыт вопрос историографии развития художественного образования в Украине во второй половине ХІХ – начале ХХ века. Цель статьи заключается в историко-хронологическом анализе развития художественного

образования в Украине в исследуемый период. Доказано, что рассматриваемая проблема исследования нашла свое отражение в исторической и педагогической науке. В статье освещены, как общие проблемы становления и развития художественных учебных заведений на территории Украины, так и региональные особенности их развития. Автором предложено научные источники по проблеме исследования разделить на такие подгруппы: работы по истории народного образования, благодаря изучению которых стало возможным представить общий исторический фон становления и развития художественного образования в Украине (вторая половина XIX – начало XX века); научные работы, представляющие классические педагогические теории, в которых изложена суть научных подходов к проблеме профессиональной подготовки художников в исследуемый период; работы по теории и практике профессионального и художественного образования, в которых обобщен опыт подготовки профессиональных кадров различных квалификаций и областей знаний; научные работы, в которых проанализировано историю социально-экономического развития Российской империи в целом, подросийской и советской Украины, в частности, а именно – развитие предпринимательства, промышленности, сельского хозяйства; работы по истории профессионального образования, структурным компонентом которых второй половины XIX – начала XX века стало и художественное образование; научные работы по истории развития художественных промыслов. Автором отмечено, что научные источники, проанализированные в процессе изучения проблемы, предоставляют достаточный статистический и фактологический материал для формулирования объективных выводов относительно становления и развития художественного образования в Украине во второй половине XIX – начале XX века.

Ключевые слова: художественное образование, развитие, Украина, историография.

Ji Yiping. Artistic education in Ukraine (the second half of the XIXth – the beginning of the XXth century): historiography of the research. The article reveals the issue of historiography of the development of artistic education in Ukraine in the second half of the XIXth – the beginning of the XXth century. The purpose of the article is to analyze the history and chronology of the development of artistic education in Ukraine during the period under study. It has been proved that the problem was reflected in the historical and pedagogical science. The article focuses both on the general problems of the formation and development of artistic educational institutions on the territory of Ukraine and regional peculiarities of their development. The author proposed scientific sources on the research problem to be divided into such subgroups: the works on the history of public education, the study of which had helped to understand the general

historical background of the formation and development of artistic education in Ukraine (the second half of the XIXth – the beginning of the XXth century); the scientific works representing classical pedagogical theories, in which the essence of scientific approaches to the problem of the vocational training of artists during the investigated period had been described; the works on the theory and practice of vocational and artistic education, which had summarized the experience of training professional staff of various qualifications and areas of knowledge; the scientific works that had included the analysis of the history of the socio-economic development of the Russian Empire in general, Soviet Ukraine, in particular, namely, the development of entrepreneurship, industry, agriculture; the works on the history of vocational education, the structural component of which was the artistic education of the second half of the XIXth – the beginning of the XXth century; scientific works on the history of the development of artistic handworks. The author has noted that the scientific sources analyzed in the process of studying the problem provide the sufficient statistical and factual material for making objective findings about the formation and development of artistic education in Ukraine in the second half of the XIXth – the beginning of the XXth century.

Keywords: *artistic education, development, Ukraine, historiography.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Науковою основою історико-педагогічних праць є історіографія, що сприяє ґрунтовному вивченню теоретичного підґрунтя та наукової новизни дослідження, встановленню взаємозв'язку окремих аспектів досліджуваної проблеми. Суть поняття «історіографія» визначається як аналіз досліджень певного хронологічного періоду із заданого питання [5]. Тому, виходячи з наведеного тлумачення, проведемо узагальнення історіографічних здобутків досліджуваної проблеми становлення та розвитку художньої освіти в Україні у другій половині XIX – на початку XX століття.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Зазначимо, що історіографія окресленої проблеми ґрунтується на працях, перші з яких з'явилися лише в кінці XX століття. Наукові джерела в аспекті даного дослідження поділяються: за галуззю наукового пошуку, за функціонально-смісловим навантаженням та за хронологічним критерієм. Вважаємо, що такий підхід до класифікації наукових джерел може забезпечити максимальну об'єктивність наукового

пошуку та адекватність відтворення реалій із використанням найбільш ефективних щодо зазначеної проблеми методів дослідження: аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, ідеалізації, а також історико-генетичного, історико-системного та історико-порівняльного.

Джерельна база дослідження охоплює значний масив історичних джерел, праць науковців кінця ХІХ століття та сучасних дослідників. Так, у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників висвітлено такі важливі аспекти досліджуваної проблеми, як: питання художньої освіти в контексті розвитку мистецтвознавчої науки (Л. Волошин, І. Малініна, Н. Сапак, Л. Соколюк, Р. Шмагало та ін.); проблеми художньої освіти в Україні (Є. Антонович, В. Даниленко, О. Рудницька, В. Черкасов та ін.).

Окремі дослідження в галузі регіональної художньої освіти в Україні здійснили О. Волинська (Галичина), Д. Козубовський, І. Небесник (Закарпаття), О. Попик (Хмельниччина) та ін. Педагогічний спадок українських мистецьких шкіл розглядається в навчальному посібнику І. Небесника. Сучасні наукові розвідки Н. Асєєвої, Т. Касьян, О. Кошуби-Вольвач, І. Красюк, О. Пунгіна розширили уявлення про художню освіту.

Проведений аналіз джерельної бази з означеної проблеми, дав підстави стверджувати про відсутність у вітчизняному історико-педагогічному доробку цілісного комплексного дослідження з проблеми розвитку художньої освіти в Україні в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття.

Мета статті полягає в історико-хронологічному аналізі розвитку художньої освіти в Україні у другій половині ХІХ – початку ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історіографія розвитку художньої освіти визначеного періоду вимагає чіткого тлумачення ключових понять дослідження. В «Українському педагогічному словнику» (за редакцією С. Гончаренка) художня освіта представлена як форма підготовки майстрів образотворчого мистецтва [4, с. 355]. Інші вчені тлумачить її як

сукупність знань, умінь і навичок, які набувають учні у галузі мистецтва та художньої творчості у процесі естетичного виховання [2; 7].

Отже, у дослідженні розглядаємо художню освіту як синтез теоретичних і практичних надбань, світоглядних позицій у галузі образотворчого мистецтва, які можуть бути використані у процесі підготовки художників-педагогів (фахівців у галузі художнього навчання і виховання дітей і молоді) та художників (творчих працівників у галузі образотворчого мистецтва).

До одних із перших досліджень, присвячених історії розвитку художньої освіти, слід віднести наукову працю С. Рождественського «Історичний огляд діяльності Міністерства народної освіти 1802-1902 рр.», в якій подано офіційне тлумачення історичного розвитку системи освіти в Російській імперії, зокрема й художньої. Автором зазначеної роботи проаналізовано документи, які дозволяють висвітлити історію розвитку окремих навчальних закладів, особливості запровадження освітніх реформ [18].

Згодом у працях Є. Андрєєва, О. Неболсіна та інших проблема розвитку художньої освіти знайшла своє більш глибоке висвітлення [1; 9]. Значну частину історичних матеріалів з проблеми дослідження знайдено в монографіях та наукових статтях другої половини ХХ століття. Це: О. Дніпрова [6, с. 113-117], О. Образцової [15, с. 106-119], Ф. Паначіна [16, с. 84- 88], К. Садвакасової [21] та ін.

Особливості організації художньої освіти кінця ХІХ – початку ХХ століття, зокрема діяльність художніх шкіл Харкова й Києва, проаналізовано у працях вітчизняних дослідників: Н. Яворської «Академия художеств и художественное образование на Украине во второй половине ХІХ века» [24], «Русская художественная школа второй половины ХІХ – начала ХХ века» [20], П. Жолтовського «Художнє життя України в ХVІ–ХVІІІ століття» [8],

Н. Молевої «Выдающиеся русские художники-педагоги» [13], В. Немцова «Изобразительное искусство Харьковщины» [14] та ін.

Серед історіографічних праць із досліджуваної проблеми на особливу увагу заслуговують наукові праці М. Гаврилової, П. Говдія, А. Півненко, Л. Соколюк, І. Красюк. У зазначених працях науковцями проведено системний аналіз діяльності малювальної школи Одеського товариства витончених мистецтв. Документи з окремих питань викладання в Одеському художньому училищі містяться і в журналах зібрань Імператорської академії мистецтв.

Варто наголосити й на тому, що художньо-педагогічна діяльність Півдня частково висвітлена в некрологах. Наприклад, діяльності відомого педагога, мистецтвознавця, професора Н. Кондакова присвячена брошура-некролог його учня В. Лазарева. Аналізуючи наукову та педагогічну спадщину вченого, В. Лазарев характеризує його діяльність в Одесі, зокрема, визначає роль у становленні художньої освіти південного регіону [12].

Як свідчить проведений аналіз, у період формування післяреволюційної політики південного регіону велику увагу привертали питання реорганізації системи художньої освіти, подальшої діяльності творчих об'єднань, збереження і поповнення колекцій державних музеїв, улаштування виставок тощо.

Науковий пошук засвідчив, що проблеми становлення і діяльності мистецьких та художніх шкіл також висвітлювались у дисертаціях: В. Ворожбіт «Теорія і практика навчання образотворчого мистецтва учнів початкових шкіл Слобожанщини (кінець XIX – початок XX століття [3], Т. Удовицька «Громадські і приватні вищі навчальні заклади в Україні (наприкінці XIX – на початку XX ст.)» [22], Р. Шмагало «Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції» [23], І. Красюк «Педагогічні погляди Миколи Мурашка», «Художня освіта на Лівобережній Україні другої половини XIX – початку

XX століття» [11], О. Пунгіна «Розвиток художньої освіти Півдня України (друга половина XIX – початок XX століття)» [17], Т. Касьян «Організація навчання декоративно-прикладного мистецтва на Катеринославщині у другій половині XIX – початок XX століття» [10].

Загалом, усі наукові джерела із зазначеної проблеми за напрямом наукового пошуку пропонується поділити на такі підгрупи:

1. Роботи з історії народної освіти, завдяки вивченню яких стало можливим представити загальний історичний фон становлення та розвитку художньої освіти в Україні в XIX – на початку XX століття. До таких робіт належать як праці монографічного характеру, так і наукові статті різні за часом видання та хрестоматійно-довідникові роботи (антології, хрестоматії, словники тощо) [1; 6; 9; 13; 14; 19; 21].

2. Наукові праці, що представляють класичні педагогічні теорії, в яких викладено суть наукових підходів до проблеми професійної підготовки художників у досліджуваній період. Цим джерелам було приділено особливу увагу, оскільки вони дали можливість виявити певні закономірності, тенденції та чинники, що вплинули на розвиток художньої освіти досліджуваного періоду [2; 3; 10; 16 та ін.].

3. Роботи з теорії і практики професійної і художньої освіти, в яких узагальнено досвід підготовки кадрів різної кваліфікації й галузі знань. Вивчення цієї категорії наукових праць дало можливість представити наукове тло розвитку професійної освіти на всіх її щаблях, зокрема й на нижчому; зрозуміти суть та специфіку психолого-педагогічних технологій професійної підготовки майбутніх фахівців з точки зору сучасної науки; виявити закономірності та суперечності взаємозалежностей між соціальним замовленням суспільства на підготовку кадрів певної кваліфікації та наявними у системі освіти ресурсами для його виконання [3; 7; 8; 16 та ін.].

4. Наукові праці, в яких проаналізовано історію соціально-економічного розвитку Російської імперії загалом та підросійської і

радянської України, зокрема, а саме – розвиток підприємництва, промисловості, сільського господарства. Вивчення цих робіт дало можливість встановити взаємозв'язок та взаємозалежність між рівнем розвитку художньої освіти та загальним соціально-економічним статусом регіонів та всієї території України в досліджуваний період [10; 15; 19; 24 та ін.].

5. Роботи з історії професійної освіти, структурним компонентом якої в XIX – на початку XX століття стала й художньої освіта в Україні. У цих дослідженнях розкрито специфіку становлення та розвитку професійно-технічної освіти в регіональному та спеціально-професійному контекстах; представлено широкий краєзнавчий матеріал; узагальнено статистичні та архівні матеріали щодо розвитку художньої освіти на різних етапах її становлення, зокрема й у XIX – на початку XX століття [5; 12; 18 та ін.].

6. Наукові праці з історії розвитку мистецьких промислів. До таких, насамперед, відносяться дисертаційні роботи та монографії, а також статті в наукових виданнях різного часу [3; 10; 11; 17; 23; 24 та ін.].

На особливу увагу в контексті проблематики дослідження заслуговують роботи, в яких розкривається системна характеристика розвитку художньої освіти в Російській імперії упродовж тривалого історичного періоду – з початку XIX до середини XX століття.

За функціонально-смісловими характеристиками проаналізовані у процесі дослідження наукові роботи та інші джерела пропонуємо представити за такою класифікацією:

1) нормативно-правові документи, у яких безпосередньо чи опосередковано викладено проблеми розвитку художньої освіти в досліджуваний період, до яких, насамперед, віднесено циркуляри Міністерства народної освіти Російської імперії; циркуляри щодо управління навчальними округами; статuti й положення про навчальні заклади взагалі та художні училища зокрема;

2) архівні джерела, у яких представлено автентичний матеріал щодо стану професійної підготовки фахівців у художніх училищах різних регіонів України. У процесі дослідження проаналізовано архівні фонди Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, Національного художнього музею України, Державного архіву Дніпропетровської області, Державного архіву Одеської області, Державного архіву Харківської області.

3) інші наративні джерела, насамперед: статті в періодичних виданнях кінця XIX – початку XX ст., в яких стали з'являтися наукові праці з проблем становлення та розвитку художньої освіти; монографії з історико-педагогічних та історичних проблем; дисертаційні дослідження останніх десятиліть, присвячені окремим аспектам розвитку художньої освіти в Україні тощо.

За хронологічним критерієм вивчені й використані в дослідженні наукові джерела поділяємо на такі, що належать до кінця XIX – початку XX століття; роботи науковців XX століття, переважно радянських; наукові дослідження останнього десятиліття, в яких проблема розвитку художньої освіти розглядається з більшою мірою історичної об'єктивності, незаангажованості щодо ідеологічної та політичної орієнтації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Отже, слід зазначити, що вивчена нами у процесі дослідження джерельна база є багатокomпонентним утворенням, аналіз якого дає можливість подати проблему дослідження в її протяжності, неперервності, наступності і взаємозалежності структурних компонентів. Наукові джерела, проаналізовані у процесі вивчення проблеми, дають достатній статистичний та фактологічний матеріал для формулювання належних висновків щодо становлення та розвитку художньої освіти в Україні упродовж XIX – початку XX століття. Крім того, історіографічний огляд проблеми розвитку художньої освіти дозволяє стверджувати, що порушена тема знайшла певне

відображення в історичній та педагогічній науці. Разом з тим, в існуючих джерелах за даною тематикою не у повному обсязі висвітлені як загальні проблеми становлення та розвитку художніх навчальних закладів на території підросійської України, так і регіональні особливості їх розвитку.

Слід зазначити, що проведене дослідження не претендує на висвітлення усіх аспектів проблеми розвитку художньої освіти в Україні у зазначений період. На нашу думку, подальшої розробки потребує вивчення участі різних етнічних громад у становленні та розвитку художньої освіти в Україні у XIX – на початку XX ст.; аналіз навчально-методичного забезпечення діяльності художніх навчальних закладів; роль і значення громадської та приватної ініціативи у створенні професійно-технічної освіти в Україні упродовж другої половини XIX – початку XX століття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев Е. Школьное дело в России. СПб, 1882. 197 с.
2. Антонович Є. А. Змістовний підхід до вивчення традицій народного образотворчого мистецтва. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. Кіровоград, 2001. Вип. 33. С. 3-10.
3. Ворожбит В. В. Теорія і практика навчання образотворчого мистецтва учнів початкових шкіл Слобожанщини (кінець XIX – початок XX століть) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Х., 2001. 190 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К., 1997. 376 с.
5. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. К., 2002. 224 с.
6. Днепров Э. Д. Школа в России во второй половине XIX века. *Советская педагогика*. 1975. № 9. С. 113-117.
7. Жерновникова О. А., Ван Цзін І. Формування та становлення особистості майбутнього педагога засобами музичного мистецтва. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2017. Вип. 36. С. 208-212.
8. Жолтовський П. М. Художнє життя України в XVI–XIX ст. К., 1983. 180 с.

REFERENCES:

1. Andreev, E. (1882). *Shkolnoe delo v Rossii* [School industry in Russia]. St. Petersburg, 197 p. (In Russian).
2. Antonovych, Ye. A. (2001). Zmistovnyi pidkhid do vuvchennia tradytsii narodnoho obrazotvorchoho mystetstva [A meaningful approach to the study of the traditions of folk pictural art]. *Naukovi zapysky. Serii: pedahohichni nauky*, 33, pp. 3-10. Kirovohrad (in Ukrainian).
3. Vorozhbit, V. V. (2001). *Teoriia i praktyka navchannia obrazotvorchoho mystetstva uchniv pochatkovykh shkil Slobozhanshchyny (kinets XIX – pochatok XX stolit)* [Theory and practice of teaching pictural art to elementary school students of Slobozhanshchyna (the end of the XIXth – early XXth centuries)] (Candidate's thesis). Kharkiv, Ukraine, 190 p. (in Ukrainian).
4. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv, 376 p. (in Ukrainian).
5. Hupan, N. M. (2002). *Ukrainska istoriografii istorii pedahohiky* [Ukrainian historiography of the history of pedagogy]. Kyiv, 224 p. (in Ukrainian).
6. Dneprov, E. D. (1975). *Shkola v Rossyy vo vtoroi polovyne XIX veka* [Russian school in the latter half of the XIXth century]. *Sovetskaia*

9. Историко-статистический очерк общего и специального образования / [под. ред. А. Г. Неболсина]. СПб, 1894. 647 с.
10. Касьян Т. К. Організація навчання декоративно-прикладного мистецтва на Катеринославщині у другій половині ХІХ – початку ХХ століття : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Черкаси, 2016. 220 с.
11. Красюк І. О. Художня освіта на Лівобережній Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століття : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.01. Кіровоград, 2013 . 20 с.
12. Лазарев В.Н. Н. П. Кондаков (1844 – 1925). М., 1925. 29 с.
13. Молева Н., Белютин Э. Русская художественная школа второй половины ХІХ – начала ХХ века. М., 1967. 567 с.
14. Немцова В. С. Изобразительное искусство Харьковщины: исторический очерк. Х., 2004. 144 с.
15. Образцова О. А. Социал-демократическая пропаганда в средних учебных заведениях в России в 1895 – 1904 гг. *Советская педагогика*. 1987. №6. С. 106-119.
16. Паначин Ф. Г. Учителство и учащая молодежь в революционном движении (конец ХІХ – нач. ХХ вв.). *Народное образование*. 1982. № 6. С. 84-88.
17. Пунгіна О. А. Розвиток художньої освіти Півдня України (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.01. Кіровоград, 2013. 20 с.
18. Рождественский С. В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения (1802 – 1902).СПб., 1902. 758 с.
19. Русакова Л. Художня освіта в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століття: історія та педагогічні пошуки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 9. Ч. 2. С. 279-285.
20. Русская художественная школа второй половины ХІХ – начала ХХ века. М., 1967. С. 153-154.
21. Садвакасова К. Развитие общего и *pedahohyka*, 9, pp. 113-117 (in Russian).
7. Zhernovnykova, O. A. & Van Tszin, I (2017). Formuvannia ta stanovlennia osobystosti maibutnoho pedahoha zasobamy muzychnoho mystetstva [Formation and development of a future teacher's personality by means of musical art]. *Pedahohichnyi almanakh*, 36, pp. 208-212. Kherson (in Ukrainian).
8. Zholtoivskyi, P. M. (1983). *Khudozhnie zhyttia Ukrainy v XVI–XIX st.* [Art life in Ukraine in the XVIth –XIXth centuries]. Kyiv, 180 p. (in Ukrainian).
9. Nebolsina, A. G. (Ed). (1894). *Istoriko-statisticheskiiy ocherk obschego i spetsialnogo obrazovaniya* [Historical and statistical outline of general and special education]. St. Petersburg, 647 p. (In Russian).
10. Kasian, T. K. (2016). *Orhanizatsiia navchannia dekoratyvno-prykladnoho mystetstva na Katerynoslavshchyni u druhiy polovyni XIX – pochatku XX stolittia* [Organization of teaching arts and crafts in the Ekaterinoslav region in the second half of the XIXth – early XXth centuries] (Candidate's thesis). Cherkasy, Ukraine, 220 p. (in Ukrainian).
11. Krasiuk, I. O. (2013). *Khudozhnia osvita na Livoberezhnii Ukraini druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia* [Artistic education in the left-bank Ukraine in the second half of the XIXth – the early XXth century] (Abstract of candidate's thesis). Kirovohrad, Ukraine, 20 p. (in Ukrainian).
12. Lazarev, V. N. & Kondakov, N. P. (1844 – 1925). Moscow, 29 p. (in Russian).
13. Moleva, N. & Belyutin, E. (1967). *Russkaya hudozhestvennaya shkola vtoroy poloviny XIX – nachala XX veka* [Russian art school of the second half of the XIXth – the early XXth centuries]. Moscow, 567 p. (in Russian).
14. Nemtsova, V. S. (2004). *Izobrazitelnoe iskusstvo Harkovschinyi: istoricheskiiy ocherk* [Pictural art of the Kharkiv region: historical essay]. Kharkiv, 144 p. (in Russian).
15. Obratsova, O. A. (1987). *Sotsial-demokraticheskaya propaganda v srednih uchebnyih zavedeniyah v Rossii v 1895 – 1904 gg.* [Social and democratic propaganda in Russian secondary schools in 1895 – 1904 years]. *Sovetskaya pedagogika*, 6, pp. 106-119 (in Russian).

професійного освіти на Уралі. Пермь, 1981. 152 с.

22. Удовичка Т. Громадські і приватні вищі навчальні заклади в Україні (наприкінці XIX – на початку XX ст.) : дис... канд. іст. наук : 07.00.01. Х., 2002. 185 с.

23. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції : автореф. дис. ... д-ра мист. : 17.00.06. Л., 2005. 42 с.

24. Яворская Н. Академия художеств и художественное образование на Украине во второй половине XIX века. *Русско-украинские связи в изобразительном искусстве*. К., 1956. С. 60-78.

16. Panachin, F. G. (1982). *Uchitelstvo i uchashchayasya molodezh v revolyutsionnom dvizhenii (konets XIX – nach. XX vv.)* [Teaching and learning youth in the revolutionary movement (the end of the XIXth – the early XXth centuries)]. *Narodnoe obrazovanie*, 6, pp. 84-88 (in Russian).

17. Punhina, O. A. (2013). *Rozvytok khudozhnoi osvity Pivdnia Ukrainy (druha polovyna XIX – pochatok XX stolittia)* [Development of artistic education in the South of Ukraine (the latter half of the XIXth – the early XXth centuries)] (Candidate's thesis). Kirovohrad, Ukraine, 20 p. (in Ukrainian).

18. Rozhdestvenskiy, S. V. (1902). *Istoricheskiy obzor deyatelnosti Ministerstva narodnogo prosvescheniya (1802 – 1902)* [Historical review of the work of the Ministry of Public Education (1802 – 1902)]. St. Petersburg, 758 p. (in Russian).

19. Rusakova, L. (2014). *Khudozhnia osvita v Ukraini druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia: istoriia ta pedahohichni poshuky* [Artistic education in Ukraine in the second half of the XIXth – the early XXth centuries: history and pedagogical research]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, 9, pp. 279-285 (in Ukrainian).

20. *Russkaya hudozhestvennaya shkola vtoroy poloviny XIX – nachala XX veka* [Russian art school of the second half of the XIXth – the early XXth centuries] (1967). Moscow, pp. 153-154 (in Russian).

21. Sadvakasova, K. (1981). *Razvitie obshchego i professionalnogo obrazovaniya na Urale* [Development of general and vocational education in the Urals]. Perm, 152 p. (in Russian).

22. Udovytska, T. (2002). *Hromadski i pryvatni vyshchi navchalni zaklady v Ukraini (naprykintsi XIX – na pochatku XX st.)* [Public and private higher educational institutions in Ukraine (the second half of the XIXth – the early XXth centuries)] (Candidate's thesis). Kharkiv, Ukraine, 185 p. (in Ukrainian).

23. Shmahalo, R. T. (2005). *Mystetska osvita v Ukraini seredyny XIX – seredyny XX stolittia: strukturuvannia, metodolohiia, khudozhni pozytsii* [Artistic education in Ukraine in the middle of the XIXth – the middle of the XXth

century: structuring, methodology, artistic positions.] (Abstract of Doctir's thesis). Lviv, Ukraine, 42 p. (in Ukrainian).

24. Yavorskaya, N. (1956). Akademiya hudozhestv i hudozhestvennoe obrazovanie na Ukraine vo vtoroy polovine XIX veka [Academy of arts and art education in Ukraine in the second half of the XIXth century]. *Russko-ukrainskie svyazi v izobrazitelnom iskusstve*, pp. 60-78. Kyiv (in Russian).

Інформація про автора:

Цзі Іпін: ORCID: 0000-0001-5551-4760; аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, Харків, Україна 61000
e-mail: 2564610@qq.com

Information about the author:

Ji Yiping: ORCID: 0000-0001-5551-4760; Ph.D. candidate of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61000
e-mail: 2564610@qq.com

Цитуйте цю статтю як: Цзі Іпін Художня освіта в Україні (друга половина XIX – початок XX століття): історіографія дослідження // Теорія та методика навчання та виховання. 2018. № 44. С. 110-122. doi.org/10.5281/zenodo.1411524

Дата надходження статті до редакції: 07.05.2018

Стаття прийнята до друку: 22.05.2018